

Barnfattigdom – forskningsunderlag och kartläggning

**Arbetsmaterial inför workshop
210929**

Barnfattigdom

Maria Lindborg
Anders Trumberg

Datum: 210921
Reviderad 2021-10-29

Innehåll

Inledning.....	1
Syfte.....	2
Vad är fattigdom?	2
Absolut fattigdom	2
Relativ fattigdom	3
Dual fattigdom.....	3
Olika mått på fattigdom.....	5
Forskning om barnfattigdom i ett internationellt perspektiv.....	6
Forskning om barnfattigdom: nordiskt perspektiv	8
Barnfattigdomens konsekvenser.....	9
Orsaker och åtgärder	10
Hur ser det ut i Örebro län?	12
Resultat av workshoppar och intervjuer.....	19
Slutsatser	26
Fortsatt arbete	29
Referenser.....	30
Bilaga 1: Kartor över kommuner i länet	33

Inledning

En del i arbetet med den Regionala utvecklingsstrategin handlar om att minska och mildra effekterna av att leva i ett ekonomiskt utsatt hushåll. Arbetet drivs sedan hösten 2020 av enheten för Välfärd och folkhälsa på Region Örebro län. Initialt bjöds samverkansparter från kommunernas folkhälsoteam, Rädda barnen, Röda korset, Eksam, och Örebro stadsmission in till ett samverkansforum för att undersöka intresset att gemensamt arbeta vidare med frågan. Rapporten är den första delen i detta arbete och ska ses som en kartläggande studie för att undersöka utbredningen av barnfattigdomen i länet, vad som behövs för att minska andelen familjer i ekonomisk utsatthet men även vad som behövs för att mildra effekterna på barns hälsa, utbildning och fritid.

Ambitionen med arbetet är att skapa en läns-och sektorsövergripande samverkan, en gemensam kunskapsutveckling och möjlighet till fortsatta lokala insatser för att minska barnfattigdomen. Under arbetet har workshoppar genomförts och ett flertal djupintervjuer med olika aktörer i länet har gjorts. De som varit delaktiga i arbetet med rapporten har varit representanter från regionen, länets kommuner, idrottsrörelsen, samfund och civila samhället.

Det totala antalet barn i ekonomiskt utsatta hushåll har minskat i Sverige sedan 2000-talets början men samtidigt har de ekonomiska skillnaderna mellan barn i olika grupper ökat under samma tid (Rädda Barnen 2020). Det innebär att frågan om att motverka och mildra effekterna av barnfattigdomen fortfarande finns kvar och blir ännu viktigare eftersom vissa grupper i samhället inte får eller kan ta del av den allmänna positiva ekonomiska utvecklingen i samhället. Följderna av att växa upp i ekonomisk fattigdom genererar olika samhällskostnader och får konsekvenser för det enskilda barnet både direkt under uppväxten, men också i dennes framtida liv.

Samtidigt ligger arbetet med att motverka barnfattigdomen i linje med artiklarna i Barnkonventionen (som sedan 1 januari 2020 är lag). Barnkonventionen fastställer att alla barn (varje människa under 18 år) är lika värda och har samma rättigheter. Barnkonventionen innehåller fyra huvudprinciper som är vägledande för hur konventionens övriga artiklar ska tolkas. Artikel 2 handlar om alla barns lika värde och rättigheter, artikel 3 anger att barnets bästa ska komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barnet. Artikel 6 understryker alla barns rätt till liv, överlevnad och utveckling och artikel 12 handlar om barnets rätt att uttrycka sina åsikter och få dem beaktade i frågor som berör honom eller henne. Dessutom slår artikel 26 samt 27 fast alla barns rätt till en levnadsstandard som är skälig för att trygga barnets utveckling. Vårdnadshavare har det huvudsakliga ansvaret för att åstadkomma detta men samhället har en viktig stödjande roll, till exempel genom att arbeta för att minska antalet barn i ekonomiskt utsatta hushåll (barnfattigdom).

Syfte

Syftet med denna förstudie är att skapa en bild av förekomsten av barn i ekonomiskt utsatta hushåll i länet, få kunskap kring forskningsläget och att identifiera och föreslå insatser som ökar förutsättningarna för de barn som växer upp i fattigdom. En viktig del blir även att se över förutsättningar för att utveckla samverkan och arbetsformer bland intressenterna inom regionen, kommunerna och det civila samhället inom Örebro län.

Vad är fattigdom?

Forskningsmässigt finns ingen generell definition av begreppet fattigdom (Hälleröd 1997). Inom forskningen om fattigdom används i huvudsak tre definitioner av fattigdom, absolut fattigdom, relativ fattigdom eller som en kombination av de båda, så kallad dual fattigdom.

Absolut fattigdom

Absolut fattigdom innebär att man kan identifiera en brytpunkt när en individ blir fattig, det kan t.ex. röra sig om att medelinkomsten sjunker under en förutbestämd nivå. När inkomsten är under denna förutbestämda nivå anses individen vara fattig, dvs. inte kunna tillgodose sina behov av näringsintag, bostad etc. Detta gör att synen på fattigdom som absolut ger ett klart och tydligt besked om vem som är fattig (Rauhut 2011).

Absolut fattigdom kan sammanfattas som:

- Absolut fattigdom är konstant över tid och geografisk plats (saknar individen mat, kläder, bostad är personen fattig, oavsett var och när man mäter).
- Alla människor antas ha samma behov.
- De kriterier som absolut fattigdom bygger på anses vara objektiva.
- Absolut fattigdom innehåller en tydlig brytpunkt då ett kvalitativt sämre tillstånd, dvs. fattigdom inträder.
- Absolut fattigdom handlar om att vara oförmögen att hålla sig själv vid liv.

En individ som inte klarar av att försörja sig själv med de kalorier hon behöver, tak över huvudet och med en enkel förplägnad är absolut fattig. Enligt Världsbanken kan en individ anses vara fattig i absoluta termer om den tvingas leva på mindre än 17 kr om dagen (1,9 USD). Den globala absoluta fattigdomen förväntas också, i spåren av Covid 19 pandemin, att stiga för första gången på 20 år (World Bank 2021). Enligt WHO lever 0.5 procent av befolkningen i Sverige under den absoluta

fattigdomsgränsen (WHO 2021), vilket innebär att det är över 50 tusen människor som enligt WHO kan anses vara absolut fattiga i Sverige idag, vilket är den högsta nivån bland de nordiska länderna.

Relativ fattigdom

Relativ fattigdom innebär att en individ jämförs med den allmänna levnadsstandarden eller inkomstnivån på en viss geografisk plats vid en viss tidpunkt. Det relativa synsättet utgår därmed från sociala faktorer och inte från rent biologiska faktorer så som det absoluta synsättet (Rauhut 2011).

”En individ anses därmed fattig om hon har en levnadsstandard som avviker från vad som anses vara en i samhället lägst social accepterad levnadsstandard. Fattigdom skiljer sig även åt över tid och varierar mellan olika geografiska platser” (Rauhut 2011, sid 20).

Relativ fattigdom kan sammanfattas som:

- Det finns ingen brytpunkt där ett kvalitativt sämre tillstånd, fattigdomen, inträder.
- Relativ fattigdom varierar över tid och plats
- Relativ fattigdom hör samman med en persons inkomstnivå
- En relativt fattig person är fattig i jämfört med andra personer.
- Att inte kunna konsumera och hålla en lägst socialt accepterad konsumtionsnivå leder till att personen blir fattig i relativa termer.

Dual fattigdom

Det tredje synsättet eller definitionen på fattigdom är ett dualt begrepp som innefattar både det absoluta och det relativa dvs. fattigdom handlar dels om att inte kunna tillgodose vissa grundläggande biologiska behov, dels om att inte kunna tillgodose vissa sociala behov. Där de biologiska behoven (föda, kläder, bostad) inte förändras över tid, vilket de sociala behoven gör. Den duala definitionen innefattar även individens bristande förmåga att ta sig ur fattigdomen, där samhället spelar en viktig roll i att hjälpa till och ge individen möjlighet att ta sig ur sin fattigdom (Sen 1997, Rauhut 2011).

Dual fattigdom kan sammanfattas som:

- Dual fattigdom innehåller såväl biologiska som sociala aspekter.
- Dual fattigdom varierar över tid och rum
- Dual fattigdom innehåller såväl objektiva som subjektiva bestämningskriterier.

- Det finns ingen brytpunkt då ett kvalitativt sämre tillstånd, fattigdom, inträder. I stället betraktas fattigdom som bristande möjlighet och förmåga att tillgodose biologiska och sociala behov, dvs., bristande förmåga att ta sig ur fattigdom.
- Utbildning och grundläggande hälso- sjukvård ingår i en individs grundläggande behov och innefattas av det duala fattigdomsbegreppet.

Det finns alltså avgörande skillnader mellan de tre definitionerna vad gäller när en individ ska betraktas som fattig. Det gör att också att resultat och rekommendationer för att komma tillrätta med fattigdomen skiljer sig åt beroende på vilket synsätt som används (Rauhut 2011).

Alla tre synsätten är dock utsatta för kritik. Där den absoluta fattigdomen kritiserar för att det är svårt att veta vad individers grundläggande behov är och att de varierar beroende på tid och plats t.ex. kräver olika klimat olika kläder. Den absoluta fattigdomen fokuserar dessutom endast på individens biologiska behov av mat, kläder och bostad vilket gör att de sociala aspekterna inte tas upp. Den relativa fattigdomen har kritiserats för dess subjektivitet, när ser individen sig själv som fattig och hur mäter man detta på ett bra och metodologiskt säkert sätt?

Det finns alltså i huvudsak tre olika definitioner på vad fattigdom är och hur den påverkar människor.

En av de mest tongivande forskarna inom området Amartya Sen vid Harvard University menar att:

“Policy debates have indeed been distorted by over-emphasis on income poverty and income inequality, to the neglect of deprivations, such as unemployment, ill health, lack of education and social exclusion” (Sen 1999).

Det betyder att fattigdom inte enbart handlar om att ha en svag ekonomi eller om jämlikheten i samhället utan om att människor saknar förmåga att förändra sin situation. Om en individ är oförmögen att ta del av samhällslivet kommer hon att bli socialt exkluderad och saknar då individen förmågan att ta sig ur denna situation anses hon enligt Sen (1999) vara förmågedepriverad. Teorin om förmågedepriuation kan sägas inrätta sig i det duala synsättet på vad fattigdom är och belyser den komplicerade interaktionen mellan aktör och struktur som finns i fattigdomsbegreppet. Det gäller med andra ord att skapa goda förutsättningar för att individer kan ta sig ur sin situation.

Olika mått på fattigdom

Sverige har inget officiellt sätt att mäta fattigdom på vilket gör att det finns många varierande mätmetoder. Hur man mäter beror i huvudsak på vilket synsätt som man har på fattigdom (Rauhut et.al. 2006). Inom EU är det vanliga måttet på inkomstfattigdom 60% av medianinkomsten i landet. Problemet med denna definition är att den inte säger någonting om individens utgifter, den mäter bara inkomsterna. Ett annat problem är att om inkomsterna ökar i den högsta inkomstklassen men inte i andra inkomstklasser så påverkas medianinkomsten och andelen fattiga ökar, vilket skapar en viss osäkerhet gällande fattigdomslinjen. Dessutom kan vissa grupper t.ex. studenter att som arbetar några timmar per vecka för att dryga sin inkomst eller individer som nolltaxerar men som har en betydande inkomst sänka medianinkomsten och de kommer också själva att hamna i gruppen inkomstfattiga (Rauhut 2011).

Andra sätt att mäta fattigdom är att använda sig av olika typer av index, till exempel deprivationsindex, fattigdomsindex, ojämlikhetsmått etc., som väger samman ett antal olika variabler. Problemet med dessa index är att ju fler variabler man väger in desto fler blir de metodologiska problemen i och med att man måste bestämma sig för hur de enskilda variablerna som ingår ska definieras till exempel gällande vad en normal levnadsstandard är, vilket alltid ger utrymme för godtycklighet (Rauhut 2011).

Att det finns så många olika mått som mäter fattigdom säger någonting om själva fenomenet ”att vara fattig”, det är ett ytterst komplext och svårfångat fenomen. Man kan dock säga att olika mått försöker fånga olika aspekter av fattigdomen och det blir därför svårt att säga ett den ena mätmetoden är bättre än den andra, för alla har sina styrkor och svagheter (Rauhut 2011).

Forskning om barnfattigdom i ett internationellt perspektiv

Den internationella forskningen kring barnfattigdom är bred och mångfacetterad men tar bland annat upp olika former av grannskapseffekter, de vill säga hur den socioekonomiska karaktären på bostadsområdet påverkar de som bor där. Här visar internationell forskning att barn som växer upp i socioekonomiskt svagare områden överlag har en större risk att uppleva missbruk, misshandel och försummelse i familjen under sina uppväxtår (Molnar et.al 2016, Wade et al. 2014, Cicchetti 2004). Men också att uppväxtförhållandena får långtgående konsekvenser även i det framtida livet där barnen som unga vuxna har en större risk för olika former av beteendeproblem, kriminalitet och minskade sociala färdigheter (Wang et.al 2020). Det finns också samband mellan förmågan att lyckas i skolan och att växa upp i en ekonomiskt utsatt familj (Simmons & Steele 2019) samt mellan ekonomiskt utsatthet och långvarig skolfrånvaro (Zhang 2003).

I OECD-länderna beräknas ett av sju barn leva i ekonomisk fattigdom. Men skillnaderna mellan länder är stora. De flesta barn i ekonomiskt fattiga hushåll bor med den ena föräldern, där ensamstående föräldrar utgör över femtio procent av de inkomstfattiga hushållen i OECD-länderna (Thévenon. et.al. 2018). Vid en genomlysning av data för andelen barn som lever i ekonomiskt fattiga hushåll i OECD-länderna beräknades att 1 procents ökning av andelen familjer där modern har ett arbete i genomsnitt gav 0,4 procents minskning av barnfattigdomen i relativa mått (hälsa, levnadsstandard etc.) och 0,8 procents minskning om barnfattigdomen mättes med absoluta mått (ekonomiska mått).

En ökning av bidragen i den sociala välfärden ger också en minskning av barnfattigdom men det gäller inte ensamhushåll, där forskningen pekar mot att arbetslösa ensamstående föräldrar tvingas ha en så pass låg levnadsstandard så en ökning av olika bidrag inte ger någon generell effekt mätt över alla OECD-länder. Samtidigt visade sig också att om pensionerna ökade så minskade barnfattigdomen, något som har att göra med att flera barn i OECD-länderna bor i större hushåll som också inkluderar en äldre generation (Thévenon. et.al. 2018).

I och med Covid 19 pandemin och det faktum att skolorna stängts ned i många länder påverkar och har påverkat över 80 procent av världens barn (UNESCO 2021). Där skolorna i många länder är den plats där barn i ekonomiskt utsatta hushåll får en näringsrik lunch och där stängningen av skolor har en direkt påverkan på barns direkta hälsa. En annan effekt är också att glappen mellan olika barn gällande skolkunskaper kommer att öka, där barn från socioekonomiskt svaga hushåll drabbas

än värre av att skolorna stänger än barn från andra typer av hushåll, vilket i längden påverkar barnens livschanser (Lancker & Parolin 2020).

Barns uppväxt i ett ekonomiskt utsatt hushåll påverkar många aspekter av ett barns nuvarande och framtida liv. Risken för skolfrånvaro har berörts men det finns också en ökad risk för diabetes, fetma, astma, sämre tandhälsa, olyckor och vanvård. Men även framtida hälsa riskerar att påverkas negativt bland annat genom en ökad risk för framtida hjärt-kärlsjukdomar och psykisk ohälsa (Schmidt et.al. 2021, Bradshaw & Main 2016). Då utbildningskarriären påverkas negativt finns också en ökad risk för arbetslöshet och därmed även för framtida behov av försörjningsstöd. (Bradshaw & Main 2016)

I och med att barnfattigdomens konsekvenser tenderar att generera stora framtida samhällskostnader inom olika områden lyfter forskningen fram betydelsen av tidiga insatser till barn och familjer i ekonomisk utsatthet som särskilt viktigt men också att den ekonomisk omfördelning via de sociala välfärdssystemen skulle kunna bli mer effektivt (Pollak & Wolfe 2020, Wang et.al 2020, Bradshaw & Main 2016, Gupta et.al. 2007). Vid en jämförelse mellan länder ses att ju mer omfattande socialt transfereringssystem som finns i landet, desto lägre nivåer av barnfattigdom (Chzhen & Bradshaw 2012).

Forskning om barnfattigdom: nordiskt perspektiv

Det har historiskt sett gjorts få studier angående barnfattigdom i Sverige men i början av 1990- talet fokuserade Rädda Barnen på frågan och började kontinuerligt mäta barnfattigdomen. Rädda Barnens årsrapporter syftar till att spegla barnfattigdomens utveckling över tid, på både nationell och kommunal nivå. Rapporterna visar att det finns stora skillnader mellan Sveriges kommuner vad gäller barnfattigdomens utbredning och utveckling över tid. Rapporten från 2020 som baseras på årskullen barn födda år 2000 visar att 13 procent har upplevt ekonomisk fattigdom under en stor del av sin uppväxt, där barn som bor med en ensamstående förälder och eller har föräldrar födda utomlands är särskilt utsatta (Rädda barnen 2020).

Effekterna av att som barn leva i ett hushåll med knappa ekonomiska resurser påverkar barnen på många olika sätt. Barnen har svårare att delta i samhällslivet på samma villkor som barn från familjer med en mer gynnsam ekonomisk tillvaro. Men också barnens framtida livschanser påverkas. Det påverkar till exempel skolgången där barn som växer upp i familjer som återkommande får ekonomiskt bistånd generellt lämnar grundskolan med lägre resultat än andra barn. Risken för lägre resultat för dessa barn är nära tre gånger större i jämförelse med övriga barn (Rädda barnen 2020). Skillnaden syns extra tydligt när det gäller de barn som vuxit upp med en ensamstående förälder, vilket för majoriteten handlar om ensamstående mödrar.

En svensk studie som följde barn mellan 1993-2002 visar att barn som växer upp i familjer med långvarigt försörjningsstöd har större risk att drabbas av hälsoproblem, självmord och missbruk (Eriksson et.al. 2011, Ringbäck- Weitoft et.al. 2008). Där risken för missbruk av alkohol och andra droger är högre även senare i livet (Gauffin et.al 2013, Gauffin² et.al 2013). Barnen har också, liksom visas i den internationella forskningen, lägre skolnärvaro, lägre utbildningsnivå och ökad risk för att själva behöva försörjningsstöd i vuxen ålder (Sjögren & Svaleryd 2011, Ringbäck- Weitoft et.al. 2008). Svensk forskning visar också att det finns en ökad risk att barn från ekonomiskt utsatta hushåll blir utsatta för olika typer av mobbning, särskild eftersom de ofta var tvungna att avstå från olika aktiviteter som innebar en kostnad (Hjalmarsson 2017, Låftman et.al. 2017). Men också risken för psykiska problem som oro, psykos och hyperaktivitet är större i gruppen barn som lever i ekonomiskt utsatta hushåll (Björkenstam et.al. 2017).

De befolkningsundersökningar som genomförts av Region Örebro län (Liv & hälsa ung 2020) visar att det finns två starka faktorer (riskfaktorer) som påverkar hur man mår. Den ena är att känna oro för familjens ekonomi och den andra är att ha orolig sömn/sömnsvårigheter.

När det gäller dessa riskfaktorer är det, oberoende av kön och ålder, omkring 80 procent mindre vanligt med god självskattad hälsa bland de som har riskfaktorerna i relation till de som inte har dem.

Barnfattigdomens konsekvenser

Konsekvenserna speglar sig bland annat i att barn med socioekonomiskt starka föräldrar i högre grad deltar i strukturerade fritidsaktiviteter¹. Barn i ekonomiskt utsatta hushåll deltar istället mer i fritidsaktiviteter som saknar långsiktiga och fastställda mål och där barnet själv kan avgöra vilken aktivitet och också när denna aktivitet ska utövas, t.ex. fritidsgård, utelek och tv-spel (Eriksson & Bremberg 2009). En rad olika studier pekar mot att barn som växer upp i resurssvaga familjer generellt har sämre hälsa och mindre möjlighet att delta i organiserade fritidsaktiviteter, något som också påverkar resultatet i skolan (Currie 2009, WHO 2009, Harju 2008, Eriksson & Bremberg 2009). Kvantitativa studier av idrottsrörelsens sammansättning på nationell nivå visar också att barn och ungdomar med utländsk bakgrund generellt är väl representerade i föreningsidrotten (Norberg 2012). Det finns dock tydliga könsskillnader mellan pojkar och flickor, t.ex. deltar pojkar med utländsk bakgrund i föreningsidrott i större utsträckning jämfört med flickorna. Dessa skillnader är inte lika stora när det gäller barn och ungdomar med svensk bakgrund, men samma skillnader mellan könen finns även i denna grupp (Norberg 2012, Norberg 2020). Men undersöks detta på en lägre geografisk nivå finns studier som visar på en större skillnad mellan barn med utländsk- och svensk bakgrund. Riksidrottsförbundet (RF) studerade år 2017 antal och andel föreningsaktiva i Örebro läns kommuner i åldrarna 7-20 år i förhållande till postnummerområden. Studien visar att andelen föreningsaktiva barn och unga är betydligt lägre i postnummerområden med lägre medelinkomst, högre andel barnhushåll med låg köpkraft, lägre andel med eftergymnasial utbildning och högre andel med utländsk bakgrund. Detta innebär att skillnaden i föreningsaktivitet kan vara stor mellan en kommuns olika bostadsområden (Riksidrottsförbundet 2017).

¹ Aktiviteter som kräver att man underordnar sig vissa regler och mål, som kräver koncentration, uthållighet och regelbundet deltagande, t.ex. aktiviteter i musikskola eller i en idrottsförening.

Barn som är involverade i någon form av fysisk aktivitet behåller ofta sin aktivitetsnivå senare i livet, det bidrar i sin tur till att förebygga olika sjukdomar som hjärt-kärlsjukdom, diabetes typ-2, högt blodtryck, benskörhet etc. Ökad inaktivitet höjer risken för psykisk ohälsa, övervikt och fetma som både kan påverka barnet direkt och också få en fördröjd verkan där ohälsan visar sig i vuxen ålder (Eriksson & Bremberg 2009, Harju 2008, Rauhut et.al 2006). Därför blir det extra viktigt att barn i ekonomiskt utsatta hushåll får tillgång till ett aktivt fritidsliv och det är något som inte bara främjar barnens hälsa på kort och lång sikt utan också skapa möten och kontakter med andra barn och vuxna vilket gör att barnen får ett större socialt kontaktnät. Trondman (2008) menar att det är viktigt att lokalsamhället kan erbjuda olika fritidsaktiviteter som kan locka många olika grupper av barn och ungdomar att välja en, för dem, passande fritidsaktivitet. De som tillhandahåller fritidsaktiviteter bör också medvetet arbeta för att öppna upp verksamheten för så många olika individer som möjligt.

Som synes finns det en rad riskfaktorer som förstärks genom att växa upp i ett ekonomiskt utsatt hushåll. Generellt så påverkas barnen negativt både under uppväxten men även sitt framtida liv vilket gör att tidigare insatser kan minska individuellt lidande men också vara ekonomiskt försvarbart ur ett samhällsperspektiv.

Vad gäller orsakerna till barnfattigdomen så finns det relativt lite forskning att stödja sig på. Rauhut et.al.(2006) menar att:

”Det är svårt att särskilja orsaker till barnfattigdom från orsaker till fattigdom. Vidare svarar inte barnen för sin egen försörjning, varför det är den försörjningsskyldiges situation som måste analyseras” (Rauhut et.al. 2006, sid 31).

Orsaker och åtgärder

Förändrade familjesituationer, arbetslöshet, ohälsa, utbildningsnivå, mismatch vad gäller utbildning kontra arbetsmarknad, diskriminering etc. kombinerat med ökande inkomstklyftor och svängningar i konjunkturerna är några av många olika orsaker till förekomsten av barnfattigdomen (Rauhut et.al. 2006). Men bakom varje barn som lever i fattigdom finns ofta en eller två föräldrar med dålig kontakt med arbetsmarknaden och/eller någon form av ohälsa.

Det är svårt att finna forskning kring vilka typer av åtgärder som behövs för att minska andelen barn i ekonomiskt utsatta hushåll. I ett examensarbete görs en narrativ litteraturoversikt vilka typer av åtgärder som finns för att motverka barnfattigdom (Kock & Sjöberg 2020). De nio artiklar som går igenom förordar en aktiv arbetsmarknadspolitik för att öka etableringen på arbetsmarknaden, höjda

minimilöner och höjda nivåer i socialförsäkringssystemet för att kunna garantera en skälig levnadsnivå. Den sociala servicen behöver enligt studien också anpassas till invånarnas behov med fokus på stödsystem för nyblivna föräldrar och ökade investeringar i förskolor och skolor för att kunna fånga upp behoven. Författarna menar också att det behövs en utökad ekonomisk rådgivning och ökade möjligheter till fritidsaktiviteter för barnen och familjen (Kock & Sjöberg 2020). Mycket av det som tas upp finns också med i OECDs kartläggning och rekommendationer när de går igenom barnfattigdomen i sina medlemsländer (Thévenon et al. 2018).

Det konstateras att det är viktigt att arbeta lokalt genom att bryta ned barnfattigdomsmåten på mindre enheter t.ex. stadsdelar, samt arbeta på många olika sätt inom olika områden (samhällsbyggnad, hälso- och sjukvård, social- och arbetspolitisk etc.) att minska barnfattigdomen (Salonen 2012). Det blir därför viktigt att följa utvecklingen på mindre geografiska enheter och hitta lämplig data för att kunna följa utvecklingen och se vilka typer av insatser som faktiskt ger resultat.

Även om det finns en uppenbar forskningslucka gällande vad som görs och vad som fungerar på den lokala nivån så finns ofta ett relativt omfattande arbete på kommunal nivå, där det inte sällan finns olika handlingsplaner och andra policy-dokument som berör barnfattigdomen. Det är inte möjligt att i denna rapport gå igenom och sammanställa dessa, de baseras också på kommunernas olika förutsättningar och det blir troligen svårt att dra några generella slutsatser av en sådan genomgång. Sammantaget går det dock att säga att den kommunala nivån kan arbeta med den lokala arbetsmarknaden och olika arbetsmarknadsinsatser, insatser inom socialtjänsten samt samhällsbyggnadsområdet ibland tillsammans med civila samhället, olika myndigheter och den regionala hälso- och sjukvården.

Men det skulle troligtvis behövas ett ökad samverkan mellan olika offentliga aktörer och mellan offentliga och civila aktörer för att kunna anpassa stödåtgärder och insatser till familjernas behov. Något som även flera statliga utredningar inom olika områden alla pekar mot. Det gäller till exempel utredningen om ökad likvärdighet i skolan (SOU 2020:28) förslaget till ny socialtjänstlag (SOU 2020:47) och inom hälso- och sjukvårdens omställning till nära vård (SOU 2018:32).

Hur ser det ut i Örebro län?

För att kunna mäta barnfattigdomen och kontinuerligt följa det över tid behövs ett stabilt mått som går att bryta ned på kommun och DeSo-nivå² men som också kan jämföras mellan olika kommuner. Måttet barnfattigdomsindex är ett genomsnittligt och väl inarbetat mått vilket brukar användas nationellt av många olika aktörer, vilket ger en bra grund för jämförande analyser.

Barnfattigdomindex består av två variabler:

- Barn i familjer med låg inkomststandard
- Barn i hushåll med försörjningsstöd.

Definition av barnfattigdom blir då: *barn som lever i familjer med låg inkomststandard och/eller i familjer som fått försörjningsstöd någon gång under året.*

Alla nedanstående tabeller och diagram bygger på barnfattigdomsindex.

Det är två års eftersläpning av detta mått så de nyaste data som finns på regional och kommunal nivå är i nuläget från år 2019.

Nedan finns barnfattigdomsmåttet uppdelat per län.

Tabell 1: Barn i ekonomiskt utsatta hushåll per län (källa: Folkhälsomyndigheten)

Barn i ekonomiskt utsatta hushåll			
Län	2017	2018	2019
Skåne län	15,3	14,6	14,6
Södermanlands län	15,1	14	14,2
Gävleborgs län	13,4	12,1	12,6
Dalarnas län	12,8	12,3	12,4
Västmanlands län	12,7	12	11,9
Örebro län	12,8	11,6	11,8
Värmlands län	12,5	11,4	11,7
Kronobergs län	12,8	11,4	11,4
Blekinge län	11,4	10,1	10,5
Riket	11	10,2	10,2
Östergötlands län	12,1	10,9	10
Uppsala län	9,6	9,5	9,9
Västernorrlands län	10,1	9,4	9,6
Västra Götalands län	10,5	9,7	9,5
Kalmar län	11,3	9,7	9,3
Jönköpings län	9,8	8,9	8,8
Stockholms län	8,7	8,1	8,4
Gotlands län	8,7	8,6	8,4
Jämtlands län	9,5	8,3	8,2
Västerbottens län	8,2	7,2	6,8
Hallands län	6,8	6,3	6,7
Norrbottnens län	7,5	6,5	6,1

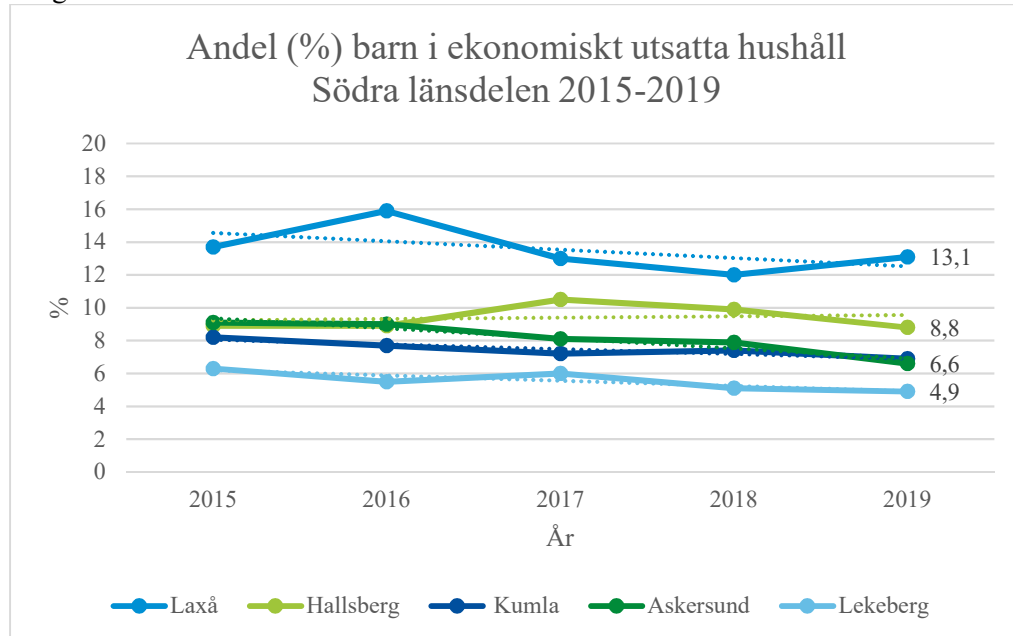
² Demografiska statistikområden (DeSO) delar in Sverige i 5 984 områden som har mellan 700 och 2 700 invånare.

Örebro län ligger år 2019 på en sjätteplats med 11,8 procent och har från år 2017 legat över nivån för riket som helhet. Det innebär att 8877 av alla barn 0-17 år i länet bor i ekonomiskt utsatta hushåll.

Nedbrutet på olika grupper finns det, liksom i alla län, stora skillnader. Till exempel lever 28,3 procent av alla barn med utländsk bakgrund i ett ekonomiskt utsatta hushåll på länsnivå, jämfört med 3,4 procent gällande barn med svensk bakgrund.

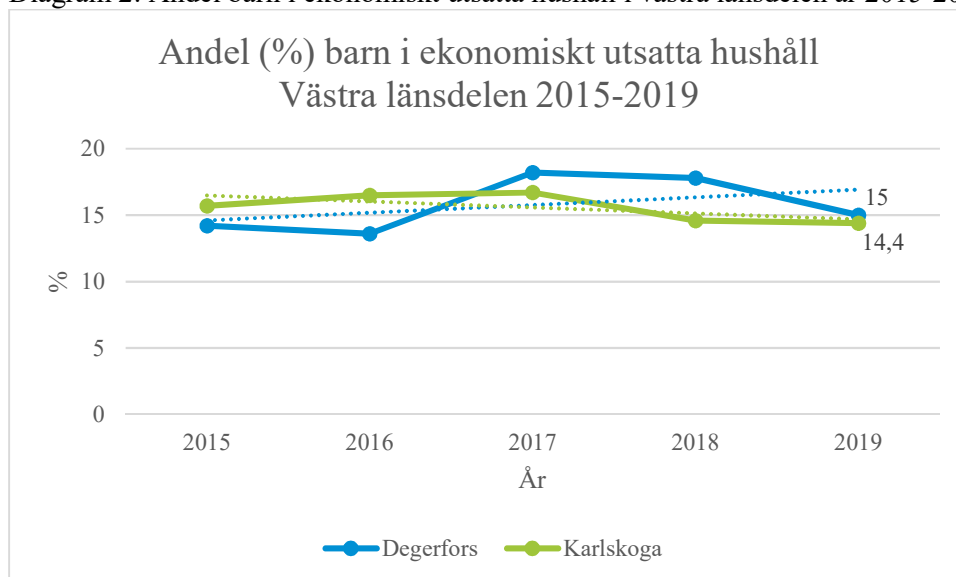
Kommunerna inom länet skiljer sig också mellan varandra, nedan presenteras diagram för kommunerna i östra, västra och norra länsdelarna samt ett för Örebro kommun.

Diagram 1: Andel barn i ekonomiskt utsatta hushåll i södra länsdelen år 2015-2019

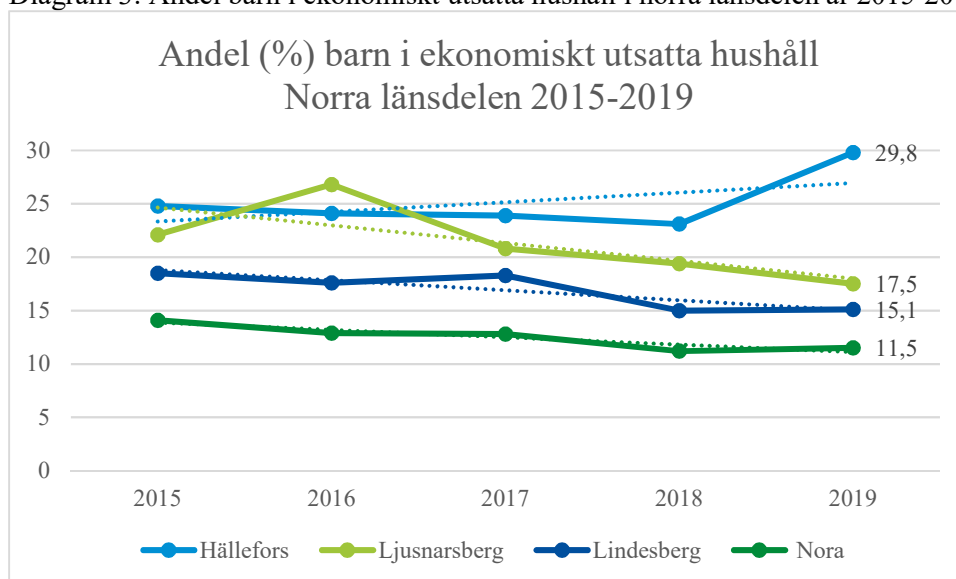
De streckade linjerna är respektive kommuns trendlinje mellan år 2015 och 2019. Alla kommuner i diagrammet ovan har, mätt gentemot år 2015 års siffror, en minskande andel barn i ekonomiskt utsatta hushåll, i vissa fall är skillnaden mellan åren mycket liten. Men andra som till exempel Askersund har en minskning med 2,5 procentenheter mellan åren 2015 och 2019. Det är dock ytterst svårt att säga vad det beror på och bara för andelen minskar så behöver inte heller det faktiska antalet barn i ekonomiskt utsatta hushåll vara mindre mellan åren. Men ser vi till andelen så har den minskat i alla kommuner.

Diagram 2: Andel barn i ekonomiskt utsatta hushåll i västra länsdelen år 2015-2019

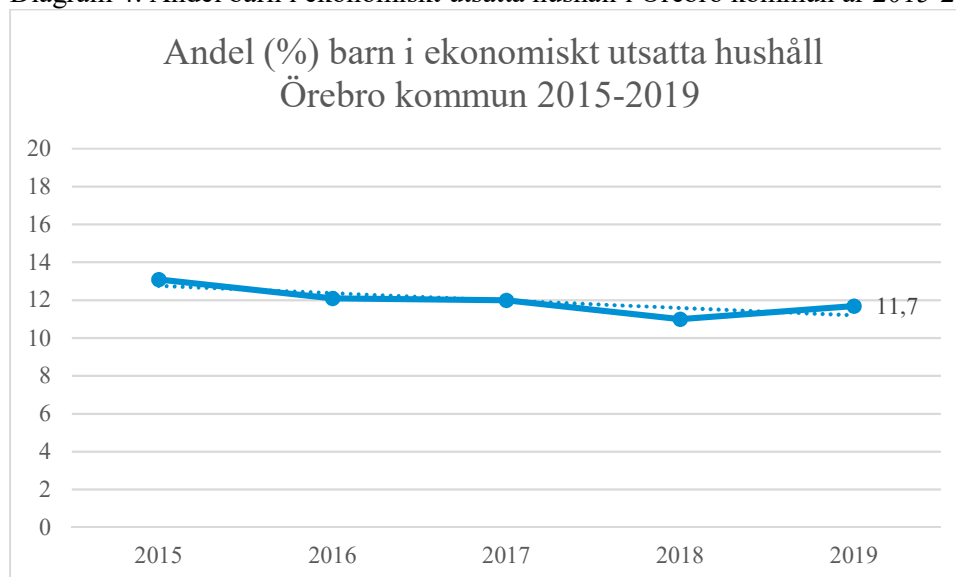
Ser vi till den västra länsdelen så har andelen barn i ekonomiskt utsatta hushåll minskat i Karlskoga kommun medan andelen tvärtom har ökat i Degerfors kommun.

Diagram 3: Andel barn i ekonomiskt utsatta hushåll i norra länsdelen år 2015-2019

I Norra länsdelen har andelen barn i ekonomiskt utsatta hushåll sjunkit i tre kommuner medan Hällefors kommun istället ökar. Ökningen i Hällefors kommun är fem procentenheter mellan åren 2015 och 2019. Ljusnarsberg har mellan samma år en minskning med 4,6 procentenheter, Lindesberg på 3,4 procentenheter och Nora 2,6 procentenheter. Minskningen i de tre kommunerna är bland de största i länet, medan ökningen i Hällefors kommun är den största i alla kommuner i Örebro län.

Diagram 4: Andel barn i ekonomiskt utsatta hushåll i Örebro kommun år 2015-2019

Örebro kommun har också en minskning mätt mellan år 2015 till 2019. Den streckade linjen lutar svagt nedåt, vilket betyder att även om det skett en höjning jämfört med år 2018 så är det än så länge inget som påverkar huvudtrenden.

Totalt sett så ses en minskning i de flesta av kommunerna i Örebro län. Men det finns stora skillnader mellan kommunerna där det är drygt 25 procentenheters skillnad mellan den kommun som har högst andel barn i ekonomiskt utsatta hushåll och den som har minst, de vill säga mellan Hällefors kommun och Lekebergs kommun, 29,8 respektive 4,9 procent.

Det finns anledning att bryta ned data på kommunal nivå till ännu lägre geografiska enheter för att undersöka om fördelningen av andelen barn i ekonomiskt utsatta familjer ser ut mellan olika områden i kommunerna.

Nedbrutet på lägre geografisk nivå i DeSo-områden kan man se att det finns områden i länet där över 60 procent av alla barn i området lever i ekonomiskt utsatta hushåll, dessa områden är också ofta väldigt barnrika. Nedan ses en tabell med de områden där över 50 procent av barnen bor i ekonomiskt utsatta hushåll.

Tabell 2: DeSo- områden i Örebro län där andelen barn i ekonomiskt utsatta hushåll är över 50 procent (se också karta i figur 1)

Kommun där området ligger	Andel barn i Ek. utsatta hushåll i området	Antal barn i Ek. utsatta hushåll i området	Totalt antal barn i området
Örebro	62,8	390	621
Karlskoga	62,0	423	682
Örebro	59,5	247	415
Hällefors	52,3	195	373
Degerfors	51,9	152	293
Örebro	51,4	380	739
Örebro	51,0	407	798
Total		2 194	3 921

Av dessa områden ligger fyra i Örebro kommun och ett vardera i Karlskoga, Hällefors och Degerfors kommun. Det innebär att 25 procent (i antal 2194 barn) av det totala antalet barn i ekonomiskt utsatta hushåll i länet bor i något av dessa sju områden. Barnfattigdomen kan därför sägas vara geografisk koncentrerad till vissa mindre områden som ofta ligger i stadsmiljö, se figur 1.

Ser man till de områden som har mellan 40-50 procent barnfattigdom så är det totalt 13 procent eller 1140 barn av alla barn i länet som lever i ekonomiskt utsatta hushåll i något av dessa sex områden.

Tabell 3: DeSo- områden i Örebro län där andelen barn i ekonomiskt utsatta hushåll är mellan 40-50 procent (se också karta i figur 1)

Kommun där området ligger	Andel barn i Ek. utsatta hushåll i området	Antal barn i Ek. utsatta hushåll i området	Totalt antal barn i området
Lindesberg	49,2	291	591
Örebro	43,8	159	363
Karlskoga	42,9	115	268
Örebro	42,7	256	600
Örebro	41,7	214	513
Hällefors	40,1	105	262
Total		1 140	2 597

I Kartan nedan (figur 1) ses Örebro län uppdelat i DeSo-områden och hur stor andel barn i ekonomiskt utsatta hushåll det finns i varje område. I Bilaga 1 återfinns liknande kartor men per kommun vilket gör att de blir lättare att se de olika områdena. Det som framkommer är att områden där över 30 procent av barnen bor i ekonomiskt utsatta hushåll återfinns i stadsmiljö. Eftersom DeSo-områdena byggs upp beroende på folkmängd så blir områdena utanför tätorterna ganska stora men de kommer de inte att ändras över tid vilket möjliggör en framtida kartläggning över utvecklingen. De större DeSo-områdena innehåller säkert också olika socioekonomiska skiktningar men i dagsläget går de inte att synliggöra på ett bra sätt. De områden som är helt vita redovisas inte av SCB på grund av sekretesskäl då det är ett alltför litet antal barn i ekonomiskt utsatta hushåll i dessa områden eftersom de är så pass glest befolkade.

Resultat av workshoppar och intervjuer

Metod

Två digitala workshoppar har genomförts under våren 2021. Vid dessa tillfällen har representanter från Region Örebro län, folkhälsoteamen i länet, RF/SISU, Rädda barnen, Röda korset, Örebro stadsmission, Eksam samt Örebro läns bildningsförbund deltagit. Syftet med workshopparna har varit att tillsammans bidra med underlag till kartläggningen genom att lyfta och problematisera frågor som orsaker till barnfattigdom, vilka grupper i ekonomisk utsatthet man möter i sin egen organisation, effekterna av ekonomisk utsatthet, vilka behov som finns, vilka insatser man gör i sin egen organisation, vilka insatser man inte gör samt vad som kan göras tillsammans i samverkan. Som arbetsmetod har MIRO använts, en digital anslagstavla där synpunkter och erfarenhet har kunnat fångas upp. Alla inspel har sedan klustrats och sammanställts av projektledaren.

Intervjuer

Utöver de workshoppar som genomförts har enskilda kontakter tagits med drygt tjugo respondenter, flera av dem var även delaktiga i de ovan presenterade workshoptillfällena. De som intervjuats representerar kommuner, myndigheter samt civila samhället. Det handlade om ostrukturerade intervjuer men med visst inslag av en semistrukturell intervju då det fanns frågor att förhålla sig till om samtalet inte löpte på med respondenternas egna tankar. Syftet med intervjuerna var att fördjupa samtalet kring de utmaningar och grundproblem som ger ekonomisk utsatthet och vad vi behöver skruva på för att få till en förändring. Goda exempel, intressant forskning och tankar kring samverkan var också frågor som det diskuterades kring. En sammanställning av det som kom fram vid intervjuerna presenteras i kartläggningen.

Diskussionsfrågor

- Vilka grundorsaker kan vi identifiera?
- Vad möter ni i era verksamheter?
- Vilka samhällsinsatser behövs mest?
- Behövs strukturella och organisatoriska förändringar?
- Vilket kompensatoriskt arbete bör bedrivas?
- Vilka blir viktiga i arbetet?
- Behöver vi forma nya sätt att samverka och samarbeta inom region, kommun och det civila samhället?

Resultat av genomförda workshoppar

På global nivå finns olika konflikter och invandring/migration vilka identifierades som viktiga faktorer som påverkar ekonomisk utsatthet. På nationell nivå lyfte deltagarna att välfärdssystemet är alltför komplicerat där socialförsäkringssystem med olika bidrag och avdrag blir svårnavigerat för individen. Olika verksamheter föreslår också ofta individuella insatser utan att lägga lika stor vikt vid de strukturella orsakerna vilket individen riskerar att tolka som att det är individens egna fel att den är fattig. På regional och kommunal nivå ses olika strukturella problem som segregation samt individers okunskap och bristande förmåga att navigera i system och ta tillvara på det stöd som finns, vara något som försvårar för att kunna komma ur en ohållbar ekonomisk situation. Andra saker som togs upp är att det ofta handlar om personer med extra sårbarhet så som ohälsa, skuldsättning med belastande hemförhållanden vilket är en försvårande omständighet för att ta sig ur sin situation. Vidare lyfts en dålig tilltro till systemen, en sämre framtidstro, materiella tillkortakommanden, allmän utsatthet och grannskapseffekter/olika normer som tillsammans försvårar möjligheten till en känsla av inkludering och möjlighet till försörjning.

Workshopparna visade även på brister kring samhällsinstitutionernas utveckling, uppföljning av insatser samt involvering av målgruppen i de insatser som görs. En viktig fråga blir hur olika verksamheter säkerställer att de gör rätt saker. Här saknas bland annat kunskap om varandras arbete inom de samarbetsstrukturer som finns. Även det främjande och förebyggande arbetet behöver förstärkas och en mer långsiktig och strukturerad samverkan behöver utvecklas. Där verksamheterna behöver identifiera om de utgår från de reella behoven och försöka lyfta barnets röst i processen. Här blir delaktighet från vårdnadshavare och barn viktigt för att få ett helhetsperspektiv. Deltagarna på workshopen lyfter här att det blir viktigt att beakta frågor kring genus, målgruppens behov och att skapa ett kontinuerligt kollegialt lärande samt omvärldsbevakning. Vidare behövs en strakare forskningskoppling, uppföljning och utvärdering av det som görs.

Deltagarna lyfter också kommunikation och spridning av kunskap, vilket behöver utvecklas. I samverkansfrågor behöver verksamheterna bli bättre på att sudda gränser och tänka mindre i revir, både inom verksamheter och med andra. Socialtjänstens lagstiftning kring sekretess lyfts också som försvårande när det gäller samverkan, särskilt när det gäller samverkan med civila samhället som ibland fångar upp individer som inte söker sig till kommunen men som tillhör målgruppen.

I tabell 4 på nästa sida visas insatser och lösningar med syfte att minska ekonomisk utsatthet. En klustring har gjorts utifrån olika sammanhållande rubriker.

Styrning och ledning	Samordning/samverkan	Arbete/sysselsättning och vägledning	Skola	Fritid	Mänskliga rättigheter
Lead user innovation	Samordning och systemanalys	Förändrade normer på arbetsmarknad, i skolan	Tidiga och förebyggande insatser	Fritidspeng	Att lyfta barnperspektivet och ekonomiskt klassperspektiv i fler sammanhang och frågor
Synliggöra behoven/utmaningen	Jobba mer med partnerskap	Se över arbetsstrukturer	Ett socialt kapital	Extrakläder på skola, förskola, fritids och fritidsbanken	En barnrättsbyrå, lite som Knuffen
Arbeta med behoven	Göra samverkan obligatorisk	Hållbar struktur kring sysselsättning	Skolan, rusta barn för att göra klart skolan	Kompensatoriska insatser	Stötta föräldrar som har NP svårigheter
Arbeta aktivt mot stigmatisering	Skall kunna bidra till något större	Ok arbetsvillkor	Likvärdig skola	Gratis fritidsaktiviteter	Möjlighet till tandvård
Påverka samhällsplanering utifrån ett jämlikhetsperspektiv	Samarbete med andra organisationer kring gemensamma intresseområden målgrupper	Dela mer på jobb, färre arbetstimmar	Möjligheter att klara skolan	Möjlighet att ha en dator	
Ändra samhällsperspektiv eller status markörer	Samverkan mellan verksamheter/myndigheter	Feriearbeten, specifikt för barn med funktionsnedsättning	Mindre klasser	Skolmat/mat på fritidsgård	
Jobba kompensatorisk och strukturellt	Stärka samordning mellan instanser	Man skulle kunna få ett 'sommarlov' med sina barn	Skolmat	Adekvata bostäder	
Hur tar vi familjer ur fattigdom istället för att kompensera	Hitta sammanhang	Försörjningsstöd		Tillgänglighet till det offentliga rummet	
Olika politikområdets betydelse för frågan		Ändra samhällsperspektiv eller statusmarkörer		Gratis transport	
Utveckling av delningsekonomi		Ändrat förhållningssätt attityd kring second hand		Kommunikation, bättre rörelsefrihet	
Lobbyverksamhet och politisk påverkan		Digital inkludering		Trygghet i att vistas i det offentliga rummet	
Rädda barnen- kunna vara en påverkansaktör		Ekonomisk kunskap kring hur man hanterar pengar			
Krävs också en "nagel i ögat" utifrån		Stöd till att söka medel från stiftelser			
Att driva frågan i chefsnätverk		Öka kunskap/ge stöd t.ex. ha en god man under längre tid			

Resultat av intervjuerna

Intervjuerna visar att barnfattigdomsarbetet behöver bli en del av allt arbete riktat mot barn och unga. Viktigt att uppmärksamma att det är en Barnrättsfråga och en rättighet att ha en ekonomi som möjliggör ett bra liv för alla barn. Här behöver olika verksamheter också bli bättre på analys av insamlad statistik för att underlagen ska utgöra en grund för arbetet och visa på skillnader i socioekonomiska faktorer och olika klyftor samhället.

En förståelse över dessa skillnader i länet behövs för att kunna arbeta på rätt sätt. För att få till ett arbete som gör skillnad för målgruppen är det viktigt att planer och strategier fungerar även utan en specifik handlingsplan. Det framkommer också att det är viktigt vilka begrepp som används och att de förklarar mer vad de innebär att leva i ekonomisk utsatthet. Frågan behöver breddas och tydliggöras och inkludera i annat som engagerar politik och tjänstepersoner för att få mer driv i frågan.

Statens uppdrag kring frågan blir viktigt och även att se över vilka lokala förutsättningar som finns för arbetet? Viktigt att hitta interna samverkansformer. Kompensatoriska insatser bör finnas men det behövs ett arbete för att förändra strukturer och organisation. Långsiktiga politiska beslut med barnen i fokus behövs också för att undvika kortsiktig partipolitik. Här krävs mod från både tjänstepersoner och politik för att våga ifrågasätta regler och riktlinjer för att hitta nya lösningar. Kunskapshöjande insatser till personer i ledande position tas också upp för att möjliggöra olika beslut som förenklar system och ger upphov till nya idéer.

Att tydliggöra civila samhällets roll och att knyta föreningsbidrag till ett tydligt uppdrag skulle kunna ge bättre fart åt arbetet. Inkludering och känsla av sammanhang lyfts också som framgångsfaktorer och där ses språket och kunskapen om Sverige via Samhällskunskap viktigt. Respondenterna nämner också att det kan vara svårt ta sig ur det kulturella trycket, att det kräver mycket arbete av individen, och där behöver det finnas stödjande strukturer.

Annat som påverkar människornas livschanser är hälsa och levnadsvanor/livsstil där sjukdom, stress, psykisk ohälsa och oro för att få ekonomin att gå ihop adderas till problematiken och en skapar en ond cirkel. För mycket eget ansvar som man inte klarar av är inte heller något som underlättar. Det blir därför viktigt att få hjälp att lösa vardagliga problem innan man orkar eller förmår att ta itu med exempelvis att söka arbete. Här föreslås också en översyn av exempelvis hanteringen av försörjningsstöd där utökad tid och stöd kan behövas för att det ekonomiska biståndet ska kunna nyttjas på bästa sätt. En helhetssyn utifrån hela familjen behövs i arbetet för minskad ekonomisk utsatthet. Att göra en enklare väg in för yrken som behöver fler anställda, ex. vårdbiträden, undersköterskor lyfts också som en viktig insats.

Samverkan mellan olika förvaltningar och myndigheter behövs och att bygga upp en fungerande samverkan måste få ta tid och det är viktigt att alla förstår det. Samordnare på kommunen skulle kunna underlätta samverkan med civila samhället där folkbildningen är en viktig del och då handlar samverka om att man gör det man är bra på, inte konkurrerar, utan bidrar med sin pusselbit. Idag upplever många av respondenterna att det finns för många ”grindvakter” mellan olika offentliga verksamheter, vilket drabbar målgruppen. Tydliga uppdrag till utförarorganisationerna underlättar bra samverkan och det är viktigt att aktörer inom civila samhället också kan signalera till kommunen när de ser behov och inte bara lösa behoven som kommunen ser. Att alla barn får tillgång till förskola/skola/fritidshem är en annan viktig aspekt som lyfts av respondenterna, men idag finns det strukturer som hindrar detta.

Tabellerna nedan sammanfattar de insatser - och lösningsförslag som kom fram under de dryga tjugo intervjuerna som gjorts i samband med kartläggningen. Intervjumaterialet har även det aggregerats under olika rubriker och den gröna markeringen till höger i tabellerna visar vilken samhälls nivå frågorna i huvudsak kan placeras in. Tabellerna nedan ska se som ett första steg att sortera in det material som inkommit via intervjuerna.

Styrning/ledning	Statlig nivå	Regional nivå	Kommunal nivå
Bättre på analys av insamlad statistik, använd de data som finns			
Förankring och diskussion kring statistiskt material för att ge ökad förståelse för frågan och skillnader i länet			
Politisk vilja och långsiktiga politiska beslut som minskar BF och klyftorna i samhället			
Informera politik om hur det ser ut gällande BF, konsekvenser och vad man kan göra åt det			
Arbeta mot Agenda 2030 mål 1 ingen fattigdom			
Ge både universella insatser till alla och riktade insatser till vissa grupper t.ex. genom arbetet på familjecentraler			
Ta fram statliga, regionala och kommunala mål kring BF			
Samma mål viktigt, bidra med olika delar från olika nivåer och verksamheter			
Ta fram checklistor för arbetet med BF			
Arbeta med att uppfylla de riktlinjer och mål som finns och implementera det som behöver göras			
Definition av begrepp för att alla ska prata samma språk			
Inte låta frågan enbart bli en folkhälsofråga			
Arbeta med tidigare stöd för familjerna			
Arbeta med frågans komplexitet, dvs. att det behövs insatser från många olika verksamhetsområden, vad kan vi göra vad kan andra göra?			
Ta fram indikatorer som kan kommuniceras med politiken?			
Undersök de olika förutsättningarna som finns för arbetet mot BF, vad behövs?			
Möjliggöra att alla kan delta på lika villkor			
Se över vem av vårdnadshavarna som får utbetalning av olika bidrag			
Barnen i fokus i de politiska besluten			
Våga ifrågasätta regler och riktlinjer för att hitta lösningar			

Inkludera hur olika beslut påverkar hälsa & livsvillkor och i de svagaste grupperna			
Genomför insatser som förändrar attityder och handlingar, inte bara bidrag			
Prata både rättigheter och skyldigheter för individen, kommunicera det i olika beslut			
Fokusera även på strukturella orsaker inte bara individen			
Se över och förenkla system			
Gåvor minskar försörjningsstödet, lag tolkas olika, borde fredas för att få det mer jämlikt			
Ge tydliga uppdrag förknippat med olika bidrag/stöd, t.ex. föreningsbidrag			
Tillgänglighet för stöd			
Handledning för volontärer och praktikanter skulle behövas			
Små kommuner svårt få resurser att räckta till för alla frågor, länsövergripande arbete behövs			
Försörjningsstöd tydligare kopplat och ökat samarbete med arbetsmarknadsenhet, olika nämnder skapar stuprör			
Samordning/Samverkan	Statlig nivå	Regional nivå	Kommunal nivå
Utveckla samverkan internt mellan olika myndigheter/verksamheter och mellan myndigheter, region, kommun och civilsamhälle			
Arbeta mot att få en bra dialog med civila samhället? Då kan även civila samhället signalera till off. aktör när de ser olika behov och inte bara lösa behov			
Samordnare på kommunen behövs i kontakt med civila samhället. Då kan även civila samhället signalera till off. Aktör när de ser olika behov och inte bara lösa behov			
Offentlig verksamhet kan samla en sökbar pott för hälsofrämjande arbete riktat mot folkbildningen. Bli en viktigare medspelare med ökade resurser			
Skruva i överenskommelserna för att få mer verkstad			
Utförarorganisationerna behöver tydliga uppdrag			
Nyckelpersoner viktiga			
Formulera utmaningar som intressenterna kan stå bakom med utsedd kontaktperson med mandat			
Stöd i att hitta interna samverkansformer för att arbeta med BF			
Stöd arbetet genom att skapa en arena för arbetet med BF (diskussioner, föreläsningar etc.)			
Arbete/sysselsättning och vägledning	Statlig nivå	Regional nivå	Kommunal nivå
Arbete för att familjer ska få en dräglig inkomst, inte skapa underbetalda arbeten. Arbete mot diskriminering, skapa flexibla arbeten. Social upphandling, skapa praktikplatser som ger fortsatt arbete. Stöd till att få in anställda inom bristyrken, stöd till småföretagare för att de ska kunna anställa, nystartstidbidrag			
Fördröjning övergång AF – försörjningsstöd, (ex. inte pengar till bussbiljett vilket försvårar) AF och Försörjningsstöd måste fungera annorlunda, man åläggs göra saker man inte förstår			
Arbeta med samverkan mellan AF, socialtjänst och arbetsmarknadsenhet			
Måste fokusera på att individer kommer i sysselsättning kombinerat med olika åtgärder som löser vardagliga problem så inte försörjningsstöd ger en inläsningseffekt			
Skapa lågtröskelverksamhet så att insatser kommer innan problemen blir för stora			
Studiebidragens roll in i familjens ekonomi – påverkar andra bidrag			

Arbeta med finansiering från Sociala investeringsfonden			
Undersök och testa möjligheten för Ungdomsanställningar inom kommunen			
Skola/fritid	Statlig nivå	Regional nivå	Kommunal nivå
Barnfattigdomsarbetet bör bli en del av allt arbete riktat mot barn och unga gällande t.ex. arbetet med att skapa en meningsfull fritid, skola och social gemenskap			
Arbeta med att ge alla barn tillgång till digital infrastruktur och mjukvara			
Ge möjlighet till lovaktiviteter			
Fritidshemsplats till alla barn			
Ge alla barn bra skolmat samt frukost i skolan			
Arbeta för att skolan ska vara helt kostnadsfri			
Alla barns rätt till glasögon			
Mänskliga rättigheter/inkludering	Statlig nivå	Regional nivå	Kommunal nivå
Stöd till att höja språkkunskaper hos individer och grupper			
Stöd till att höja kunskapen om samhället hos individer och grupper			
Stöd för att höja psykisk hälsa hos sårbara individer och grupper			
Stöd för att mildra det kulturella trycket i vissa grupper			
Medborgardeltagande barn och vuxna i ekonomisk utsatthet vad tycker de själva behövs?			
Ge egenkraft som underlättar för fler positiva initiativ vid sjukdom, stress och psykisk ohälsa			
Viktig lära barn och vårdnadshavare att ta hand om sin ekonomi, för att minska barns oro just nu och framtida risk att hamna i samma sits			
Arbeta för riskgrupper, papperslösa, EU-medborgare, institutionsuppfödda, personer med diagnoser			
Vikten av god man			
Bryt rekrytering till kriminalitet?			
Förstärk öppenvård som stöd för familjer att klara krav som ställs ex. kring boende			
Helhetssyn utifrån hela familjen behövs			
Arbete mot minskad trångboddhet			
Arbete för att skapa en trygg boendesituation			
Arbete mot att minska skulder			
Jämlika familjeförhållanden mellan vårdnadshavare			
Jämlikhetsperspektivet viktigt och allas fråga			
Nyttja ungdomsråd och digitala luncher som tematräffar för att diskutera frågan			
Hur samtalar verksamheter med barnen kring försörjningsstöd			
Arbeta med att inkludera barnsynen i alla verksamheter			
Arbeta med Föräldraskapsstöd som en ingång till frågan			
Arbeta mot att barn i ekonomisk utsatthet inte ska behöva ta ett vuxenansvar			
Arbeta mot vårdnadshavares rädsla att inte längre duga som förälder om barnen utbildar sig			
Arbeta mot att kraven på pojkar och flickor ska bli lika			

Slutsatser

Forskningen visar att barnens framtida livschanser påverkas på flera olika sätt av att leva i familjer som är ekonomiskt utsatta. Bland annat genom en generellt sämre hälsa, större risk för låga resultat i skolan och långvarig skolfrånvaro. Det finns också en ökad risk för psykisk ohälsa, missbruk, misshandel och försummelse i familjen vilket påverkar barnen men också ökar den framtida risken att barnen själva drabbas av hälsoproblem, självmord och missbruk.

Risk för att barn från ekonomiskt utsatta hushåll blir utsatta för olika typer av mobbning ökar också. De har också mindre möjlighet att delta i organiserade fritidsaktiviteter och andelen föreningsaktiva är också lägre i socioekonomiskt utsatta bostadsområden. Barn i ekonomiskt utsatta hushåll har därmed en rad olika svårigheter att delta i samhällslivet på samma villkor som barn från familjer med en mer gynnsam ekonomisk tillvaro. Den ökade risken för lägre resultat i skolan och långvarig skolfrånvaro påverkar barnens framtida utbildningsnivå vilket i sin tur ökar risken för framtida arbetslöshet och därmed även för framtida behov av försörjningsstöd.

Det är svårt att särskilja orsaker till barnfattigdom från orsaker till fattigdom. Barnen ansvarar inte för sin egen försörjning, varför det är den försörjningsskyldiges situation som måste analyseras. Bakom varje barn som lever i fattigdom finns en eller två föräldrar med dålig kontakt med arbetsmarknaden och/eller någon form av ohälsa. Förändrade familjesituationer, arbetslöshet, ohälsa, utbildningsnivå, mismatch vad gäller utbildning kontra arbetsmarknad, diskriminering etc. kombinerat med ökande inkomstklyftor och svängningar i konjunkturen är starkt bidragande orsaker till fattigdom.

För att motverka fattigdom och då också barnfattigdom är det viktigt att arbeta för att skapa goda förutsättningar så att individen kan ta sig ur sin situation. Forskningen pekar mot en mer effektiv ekonomisk omfördelning via de sociala välfärdssystemen och ett mer omfattande socialt transfereringssystem skulle kunna generera lägre nivåer av barnfattigdom. En utökad ekonomisk rådgivning behövs också i kontakten med målgruppen. Forskningen pekar också mot att öka etableringen på arbetsmarknaden via en mer offensiv arbetsmarknadspolitik tillsammans med insatser för att höja minimilöner (finns inte i Sverige) och höjda nivåer i socialförsäkringssystemet för att därigenom kunna garantera en skälig levnadsnivå. Här bör enligt forskningen varje land se över vad som behöver göras.

Det är också viktigt med tidiga insatser till barn och familjer. En anpassning av den sociala servicen utifrån invånarnas behov med fokus på stödsystem för nyblivna föräldrar och ökade investeringar i förskolor och skolor är viktiga åtgärder för att fånga upp behoven. Här krävs också en ökad samverkan mellan olika offentliga aktörer och mellan offentliga och civila aktörer för att kunna fånga upp behoven och öka möjligheterna att kunna anpassa stödåtgärder och insatser.

Det är också viktigt att försöka mildra effekten av att växa upp i ett ekonomiskt utsatt hushåll, exempelvis genom att erbjuda gratis fritidsaktiviteter och kompensatoriska insatser. Här gäller det att medvetet arbeta för att öppna upp verksamheten för så många olika individer som möjligt. Att erbjuda ökade möjligheter till fritidsaktiviteter för hela familjen är också en framgångsfaktor.

Gällande uppföljning så är det angeläget att följa utvecklingen på mindre geografiska enheter och hitta lämplig data för att kunna följa skeendet och se vilka typer av insatser som ger resultat. Den kommunala nivån kan genom att bryta ner barnfattigdomsmåttet på mindre enheter, exempelvis stadsdelar arbeta med den lokala arbetsmarknaden och olika arbetsmarknadsinsatser, insatser inom socialtjänsten samt samhällsbyggnadsområdet tillsammans med myndigheter, civila samhället och den regionala hälso- och sjukvården.

De workshoppar och intervjuer som har genomförts visar att det på en övergripande nivå upplevs svårt att få förståelse för barnfattigdomsfrågan när olika tjänstepersoner och politik byts ut och förförståelsen kring frågan saknas. Det saknas också kunskap om varandras arbete inom de samarbetsstrukturer som finns idag samtidigt som det finns brister kring utveckling, uppföljning och involvering av målgruppen.

Socialtjänstens lagstiftning upplevs försvårande när det gäller exempelvis sekretess och samverkan särskilt när det gäller civila samhället. Olika politiska beslut och individernas okunskap/bristande förmåga att navigera i system ger också negativa konsekvenser för möjligheten att ta sig ur sin situation. Där vårdnadshavarna ofta har en låg tilltro till systemen och en dålig framtidstro vilket blir en försvårande omständighet, dessutom tillkommer olika former av normer som gör det svårare att nå och arbeta med målgruppen. Genom att personerna ofta är extra sårbara, skuldsatta och eller har någon form av ohälsa behövs insatser från flera delar av samhället samtidigt för att öka personernas försörjningsmöjligheter. Både individuella men också insatser som förändrar de strukturella ramarna som personerna befinner sig inom.

När det gäller åtgärder har många av de förslag som kommit fram genom workshopsarbetet och intervjuer koppling till styrning och ledning. Statliga, regionala och kommunala mål kring barnfattigdom efterfrågas för att ge mandat åt frågan. För att nå långsiktig framgång behövs också politiska beslut som spänner över olika politikområden. Det kommer därför krävas olika typer av kunskapshöjande insatser för att öka förutsättningarna för ett verkningsfullt arbete och beslut grundade på barnets bästa. För att komma längre i arbetet behövs mod hos tjänstepersoner och politik för att skapa tydliga riktlinjer med syfte att hitta lösningar även om man tvingas ifrågasätta olika system och regler. Deltagarna menar att det kanske inte räcker med bidrag riktat till individen för att minska den ekonomiska utsattheten, utan även insatser som förändrar attityder kring ekonomisk utsatthet. En grundförutsättning är att alla behöver fundera på hur de säkerställer att de gör rätt saker för att nå de mål som finns. Här blir det viktigt att väga in barns och vårdnadshavarnas röster så de själva kan bli en del av lösningen och inte enbart ett problem.

En bra start för det fortsatta arbetet är att vågar synliggöra de behov och de utmaningar som finns. Mindre kommuner kan ha svårt att få sina resurser att räcka till för alla frågor, därför blir ett länsövergripande arbete extra viktigt.

Framtida arbete behöver fokusera både på organisatoriska och strukturella förändringar och inte enbart inriktas mot kompensatoriskt arbete även om det också behövs. Särskilt behöver samordning och samverkan mellan olika aktörer utvecklas och förstärkas. I samordningsarbetet gäller det att varje part klarar av att sudda ut gränser och tänka mindre inom sina egna revir. Det gäller kanske särskilt kopplat till dialogen med civila samhället där det finns tydliga uppdrag kopplat till samverkan, vilket kan förstärka arbetet gentemot målgruppen. Då barnfattigdomen är en komplex fråga kräver den också insatser från många olika verksamhetsområden och då flera parter arbetar tillsammans ökar förutsättningarna för att tillsammans arbeta mot att säkerställa att man gör rätt saker.

En åtgärd som nämns från flera av deltagarna är att det är viktigt att se över de strukturer som finns kring arbete och försörjning. Exempelvis nämns en bättre samverkan mellan Arbetsförmedling och kommunala verksamheter så som arbetsmarknadsenhet och försörjningsstöd. Olika typer av vägledning till människor i utsatthet nämns också, exempelvis kunskap kring hur man hanterar sin ekonomi. Kompensatoriskt arbete som gäller barnen handlar om att de behöver ges möjlighet att klara sin skolgång, möjlighet till fritids, en meningsfull fritid och lovaktiviteter. Skolans roll blir viktigt och arbetet mot en helt kostnadsfri skola nämns av deltagarna. Men samtidigt behöver barnsynen inkluderas i alla kommunala förvaltningar och

verksamheter så att inte barnfattigdomsfrågan bara blir en barn-och utbildningsfråga eller folkhälsofråga.

Att se över hur olika regionala och kommunala beslut påverkar hälsa och livsvillkor hos de svagaste grupperna nämns och ett arbete kring hur de individer som inte söker sig till kommunerna men som lever i ekonomisk utsatthet behöver sättas igång. Det krävs också mer riktat stöd för att höja språkkunskaper och kunskaper om samhället hos vissa individer och grupper samt ett arbete för att skapa trygga boendesituationer ekonomiskt utsatta hushåll.

Fortsatt arbete

I och med denna kartläggning påbörjas nästa fas. Både offentliga aktörer och aktörer från civilsamhället kommer bjudas in för att ta nästa steg i processen. I och med denna rapport har olika arbetsområden ringats in. Frågan är vad vi skulle kunna göra tillsammans för att försöka lösa dessa frågor. Nedan följer exempel på olika frågor som skulle kunna bli aktuella i nästa fas av projektet.

- Vilka förutsättningar, möjlighet och ambition har de nuvarande deltagarna för att vara delaktiga i nästa steg i processen?
- Vilka nya aktörer ska bjudas in?
- Hur ska kommande arbete struktureras?
- Prioritering av fortsatt gemensamt arbete, vad har vi rådighet över?
- Vad görs idag och av vem?
- Vad görs inte och vem skulle kunna göra det och vad behövs i så fall?
- Hur skulle en samverkan kunna se ut, vilka bör kopplas samman?
- Vilken politisk förankring krävs och hur ska det göras?
- Vilka är de realistiska målen för förändringsarbetet utifrån bland annat lagstiftning?
- Kan vi, när ovanstående frågor besvarats, ta fram en gemensam handlingsplan?

Referenser

- Bradshaw J., Main G. (2016) Child poverty and deprivation, s. 31-70 i Bradshaw J. (red), *The Well-Being of Children in the UK*, Policy press
- Björkenstam E., Cheng S., Burström B., Pebley A.R., Björkenstam C., Kosidou K. (2017) Association between income trajectories in childhood and psychiatric disorder: a Swedish population-based study, . *Journal of Epidemiol Community Health*, 71:648–654
- Chzhen Y., Bradshaw J. (2012) Lone parents, poverty and policy in the European Union, *Journal of European Social Policy*, 22(5): 487-506
- Cicchetti, D. (2004). An Odyssey of Discovery: Lessons Learned through Three Decades of Research on Child Maltreatment. *American Psychologist*, 59(8), 731–741
- Currie J (2009) “Healthy, Wealthy, and Wise: Socioeconomic Status, Poor Health in Childhood, and Human Capital Development” i *Journal of economic literature*, 41.1, s. 87-122
- Eriksson L. Bremberg S (2009) *Fritidsaktiviteter bland unga – hälsoeffekter*, Folkhälsainstitutet 2009
- Eriksson U., Hochwälder J., Carlsund Å., Sellström E. (2011) Health outcomes among Swedish children: the role of social capital in the family, school and neighbourhood, *Acta Pædiatrica*, 101: 513–517
- Folkhälsomyndigheten: Folkhälsodata- indikatorer efter folkhälsopolitikens 8 målområden, PxWeb - välj tabell (folkhalsomyndigheten.se)
- Gauffin K., Vinnerljung B., Fridell M., Hesse M., Hjern A. (2013) Childhood socio-economic status, school failure and drug abuse: a Swedish national cohort study, *Addiction*, 108:1441–1449
- Gauffin² K., Hemmingsson T., Hjern A. (2013) The effect of childhood socioeconomic position on alcohol-related disorders later in life: a Swedish national cohort study, *Journal of Epidemiol Community Health*, 67:932–938
- Gupta R., L de Wit M.L., McKeown D (2007) The impact of poverty on the current and future health status of children, *Paediatr Child Health* 12(8): 667-673
- Halleröd B (1997) *Forskning om fattigdom, relative deprivation och social exkludering I: J Vogel (red.) Valfärd och ojämlikhet i ett 20-årsperspektiv 1975-1995*, Statistiska centralbyrån, Rapport 91
- Harju A (2008) *Barns vardag med knapp ekonomi – En studie om barns erfarenheter och strategier*, Acta Wexionensia nr 137/2008, akademisk avhandling, Vårdvetenskap och socialt arbete, Växjö university press, Växjö 2008
- Hjalmarsson S. (2017) Poor Kids? Economic Resources and Adverse Peer Relations in a Nationally Representative Sample of Swedish Adolescents, *Journal of youth and adolescence*, 47: 88-104

Kock J., Sjöberg E. (2020) Rekommenderade åtgärder för att bekämpa barnfattigdom i en välfärdsstat En narrativ litteraturöversikt, Yrkeshögskolan ARCADA, Helsingfors 2020

Lancker W., Parolin Z (2020) COVID-19, school closures, and child poverty: a social crisis in the making, *The Lancet Public Health*, 5(5): E243-E244

Liv & hälsa ung 2020 (2020) <https://utveckling.regionorebrolan.se/sv/valfard-och-folkhalsa/folkhalsan-i-siffror/liv-och-halsa---ung/liv-och-halsa--ung-2020/>

Låftman SB., Fransson E., Modin B., Östberg V. (2017) National data study showed that adolescents living in poorer households and with one parent were more likely to be bullied, *Acta Pædiatrica*, 106: 2048–2054

Molnar, B. E., Goerge, R. M., Gilsanz, P., Hill, A., Subramanian, S. V., Holton, J. K., Duncan, D. T., Beatriz, E. D., & Beardslee, W. R. (2016). Neighborhood-level social processes and substantiated cases of child maltreatment. *Child Abuse & Neglect*, 51, 41–53

Norberg J.R. (2020) Statens stöd till idrotten- uppföljning 2020, Centrum för idrottsforskning, Malmö

Norberg J.R. (2012) Statens stöd till idrotten- uppföljning 2011, Centrum för idrottsforskning, Malmö

Pollak S.D., Wolfe B.L. (2020) Maximizing research on the adverse effects of child poverty through consensus measures, *Developmental Science*, 23(6): 1-11

Riksidrottsförbundet (2017) Aktiv i idrott per postnummer, <https://www.rf.se/Statistikochforskning/Statistik/idrottsrorelsenisiffror>

Ringbäck-Weitof G., Hjers A., Batljan I., Vinnerljung B. (2008) Health and social outcomes among children in low-income families and families receiving social assistance—A Swedish national cohort study, *Social Science & Medicine*, 66(1)-14-30

Rauhut D. (2011) Den besvärliga fattigdomen, Lund, Studentlitteratur

Rauhut D., Lingärde S., Alander N., Holm C. (2006) Om barnfattigdom – ansvar, insatser och orsaker, Fou-rapport 2006:9, Stadsledningskontoret, Stockholm

Rädda barnen (2020) Millenniebarnen, https://resourcecentre.savethechildren.net/node/18437/pdf/millenniebarnen_raddabarnen_201105.pdf

Schmidt K.L., Sarah M.Merrill S.M., Gill R., Millere G.E., Gadermann. A.M., Kobora M.S (2021) Society to cell: How child poverty gets “Under the Skin” to influence child development and lifelong health, *Developmental Review*, 61: 1-20

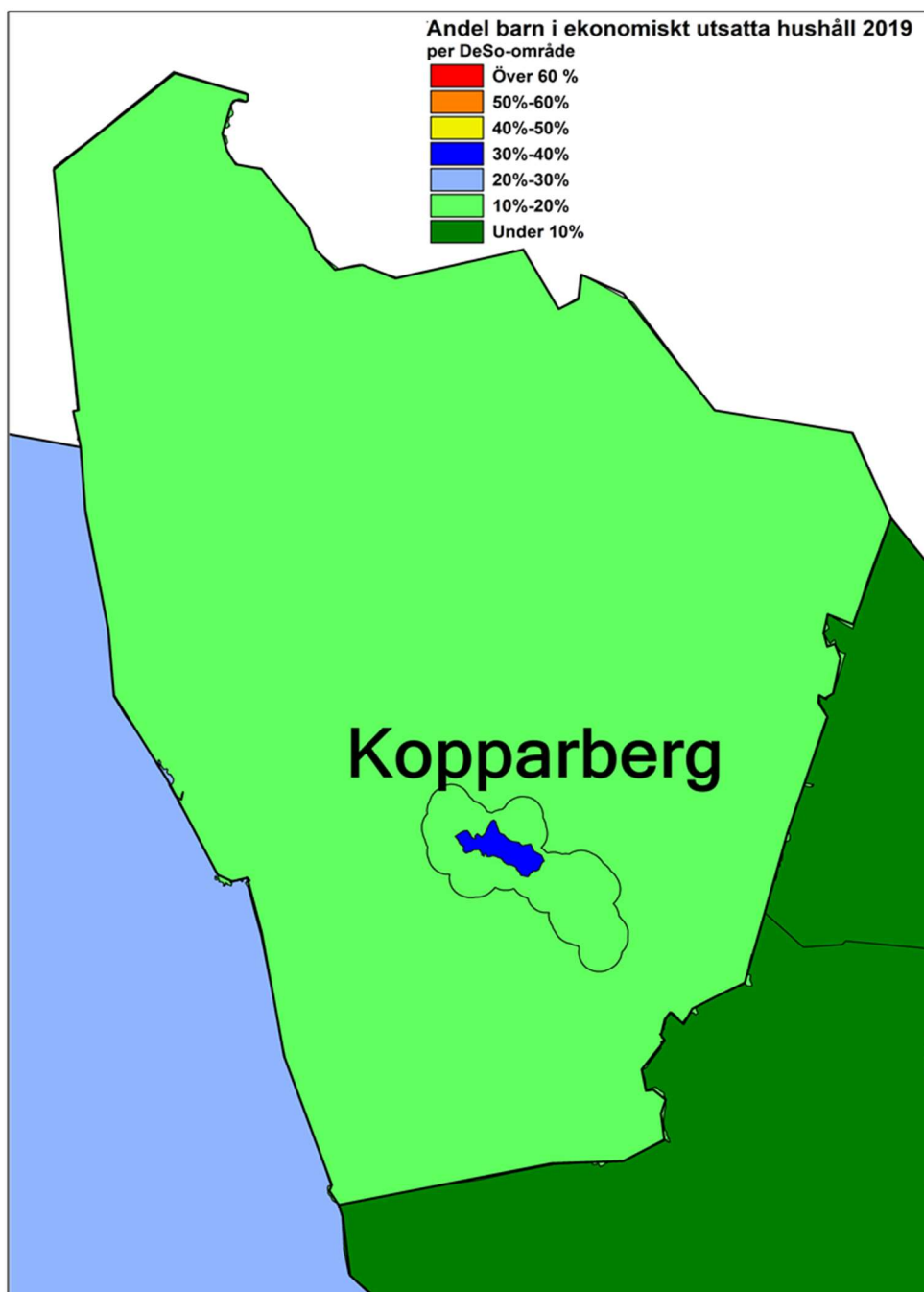
Salonen T. (2012) Barns ekonomiska utsatthet, årsrapport 2012, Rädda Barnen, Stockholm 2012

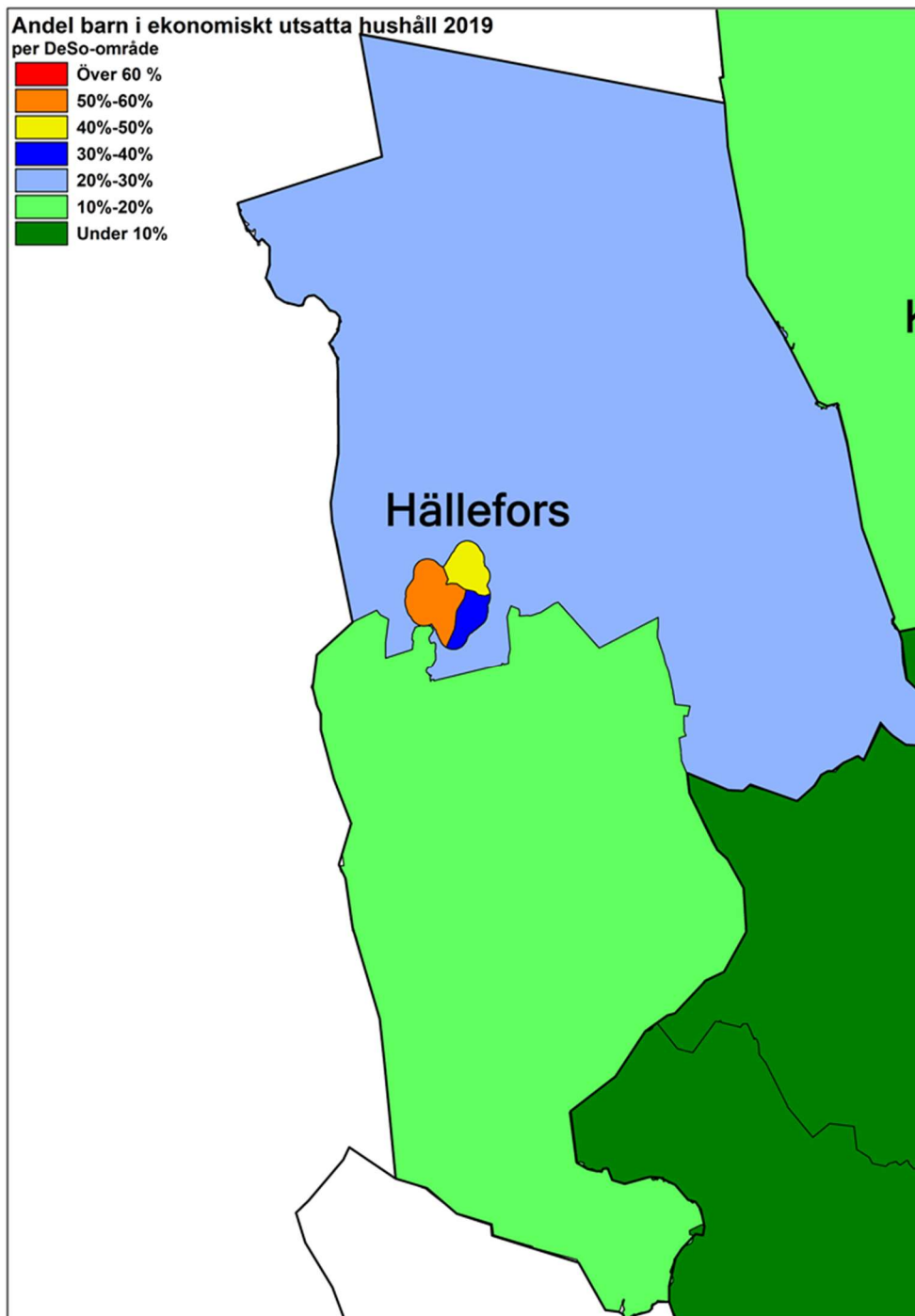
Sen A. (1997) *On Economic inequality*, Oxford, Clarendon Press

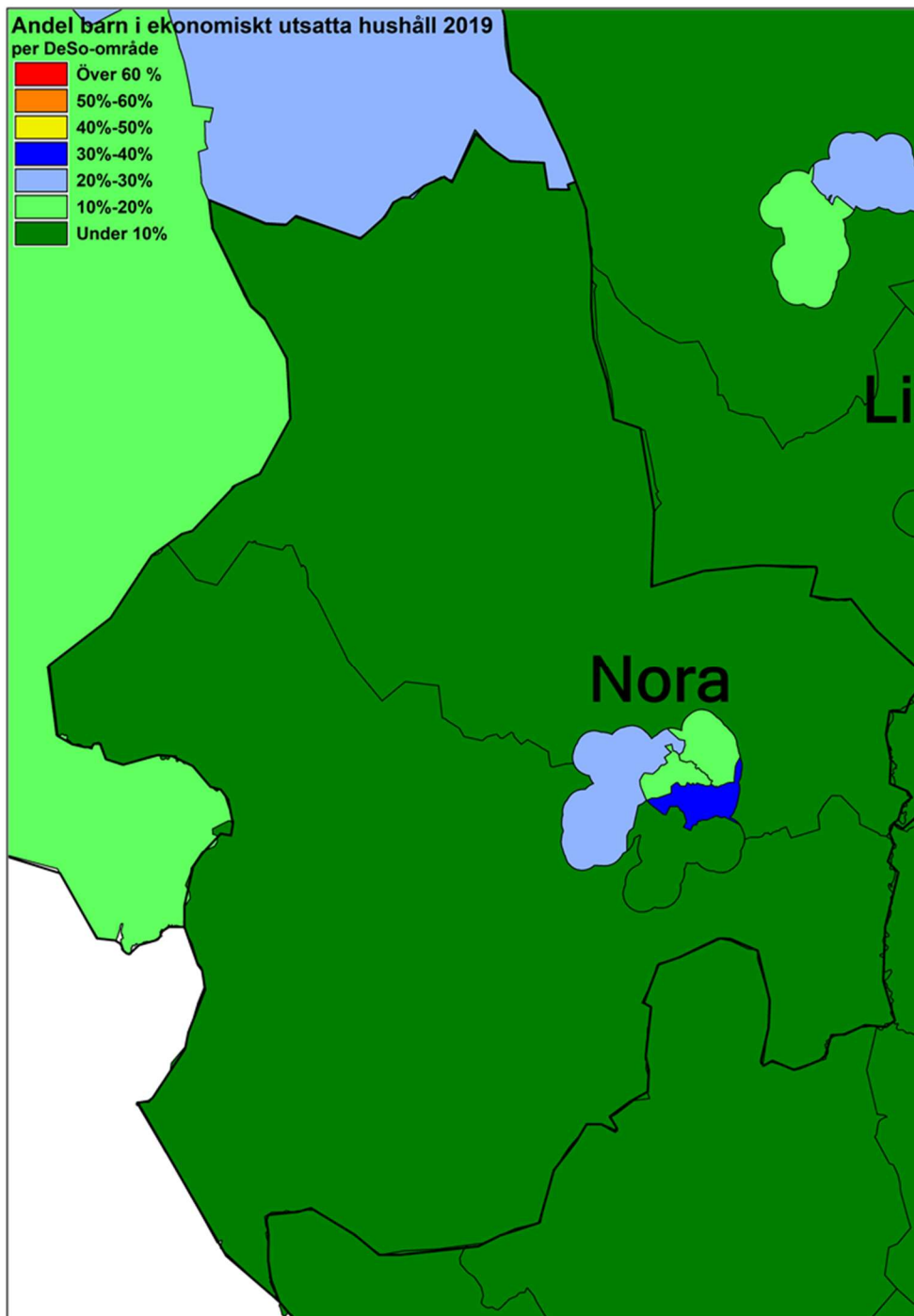
Sen A. (1999) *Commodities and Capabilities*. New Delhi: Oxford university press

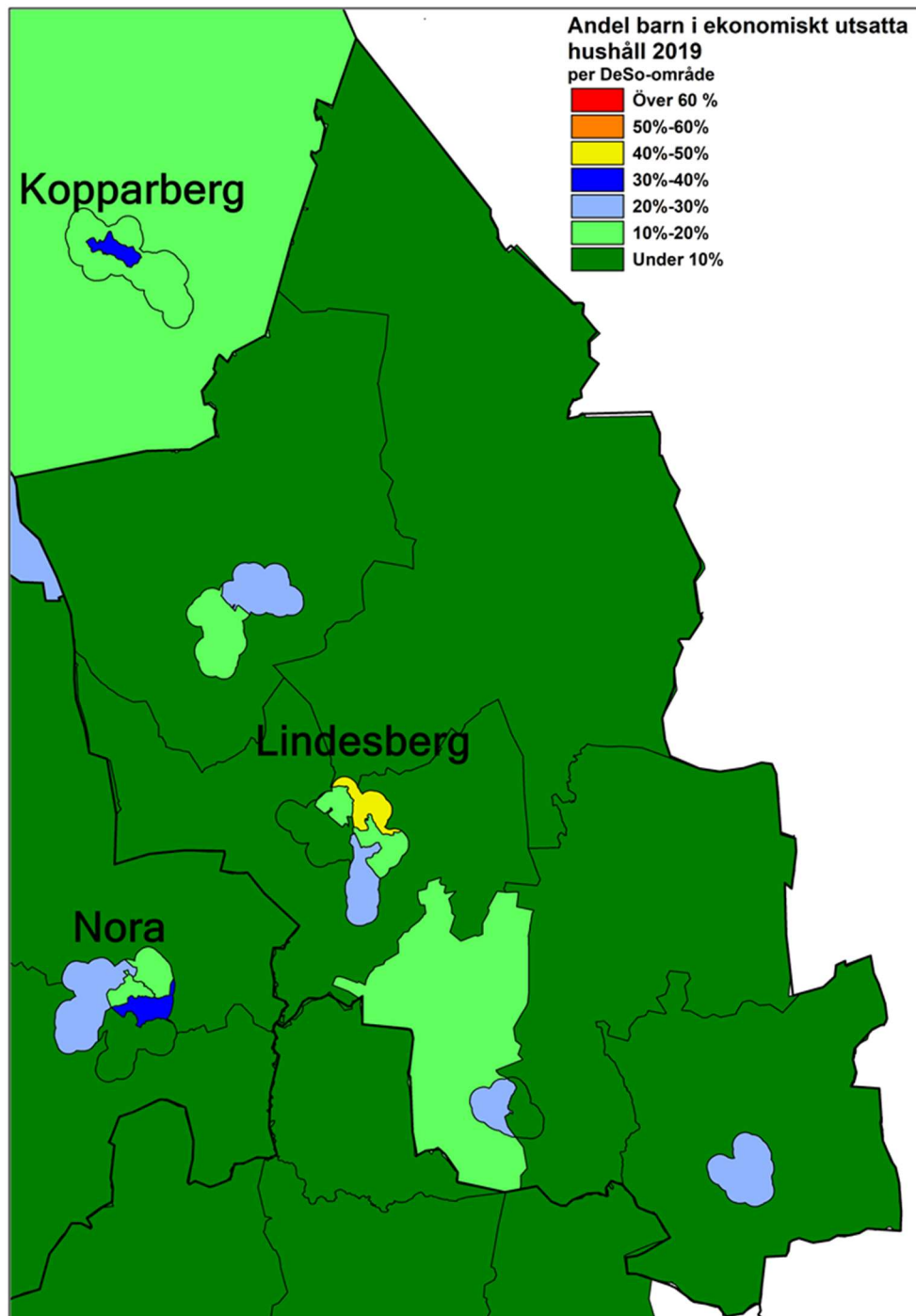
- Simons L-G., Steele M.E. (2019) The negative impact of economic hardship on adolescent academic engagement: an examination parental investment and family stress process, *Journal of youth and adolescence*, 49: 973-990
- SOU 2021:34 (2021) Börja med barnen! Sammanhållen god och nära vård för barn och unga, Slutbetänkande, Stockholm 2021
- SOU 2020:47 (2020) Hållbar socialtjänst - En ny socialtjänstlag, Slutbetänkande, Stockholm 2020
- SOU 2020:28 (2020) En mer likvärdig skola – minskad skolsegregation och förbättrad resurstilldelning, Slutbetänkande, Stockholm 2020
- Sjögren A., Svaleryd H. (2011) Nitlott i barndomen – familjebakgrund, hälsa utbildning och socialbidragstagande bland unga vuxna, rapport 2011: 5, IFAU, Stockholm
- Thévenon. O., Manfredi. T., Govind. Y., Klauzner. I., (2018) Child poverty in the OECD trends, determinants and policies to tackle it, *Employment and Migration, Working Papers No. 218*
- The World Bank (2021). <https://www.worldbank.org/en/topic/poverty> (2021-08-23)
- Trondman M. (2008) Att förstå utsatthet – en studie om utsatthetens villkor, erfaren utsatthet och fritid i ungas liv, Ungdomsstyrelsen, Stockholm 2008
- UNESCO: <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse> 2021-08-31
- Wade, R., Shea, J. A., Rubin, D., & Wood, J. (2014). Adverse childhood experiences of low-income urban youth. *Pediatrics*, 134(1), e13–e20.
- Wang. D., Choi. J-K., Shin J. (2020) Long-term neighbourhood effects on adolescent outcomes: mediated through adverse childhood experiences and parenting stress, *Journal of youth and adolescence*, 49: 2160-2173
- World Health Organization (2021). [https://www.who.int/data/gho/data/indicators/indicator-details/GHO/proportion-of-population-below-the-international-poverty-line-of-us\\$1-90-per-day-\(-\)](https://www.who.int/data/gho/data/indicators/indicator-details/GHO/proportion-of-population-below-the-international-poverty-line-of-us$1-90-per-day-(-)) (2021-08-23)
- World Health Organization. (2009). Socio-environmentally determined health inequities among children and adolescents. Summary of outcomes, background papers and country case studies. Geneva: WHO
- Zhang M. (2003) Links Between School Absenteeism and Child Poverty, *Pastoral Care in Education*, 21:1, 10-17

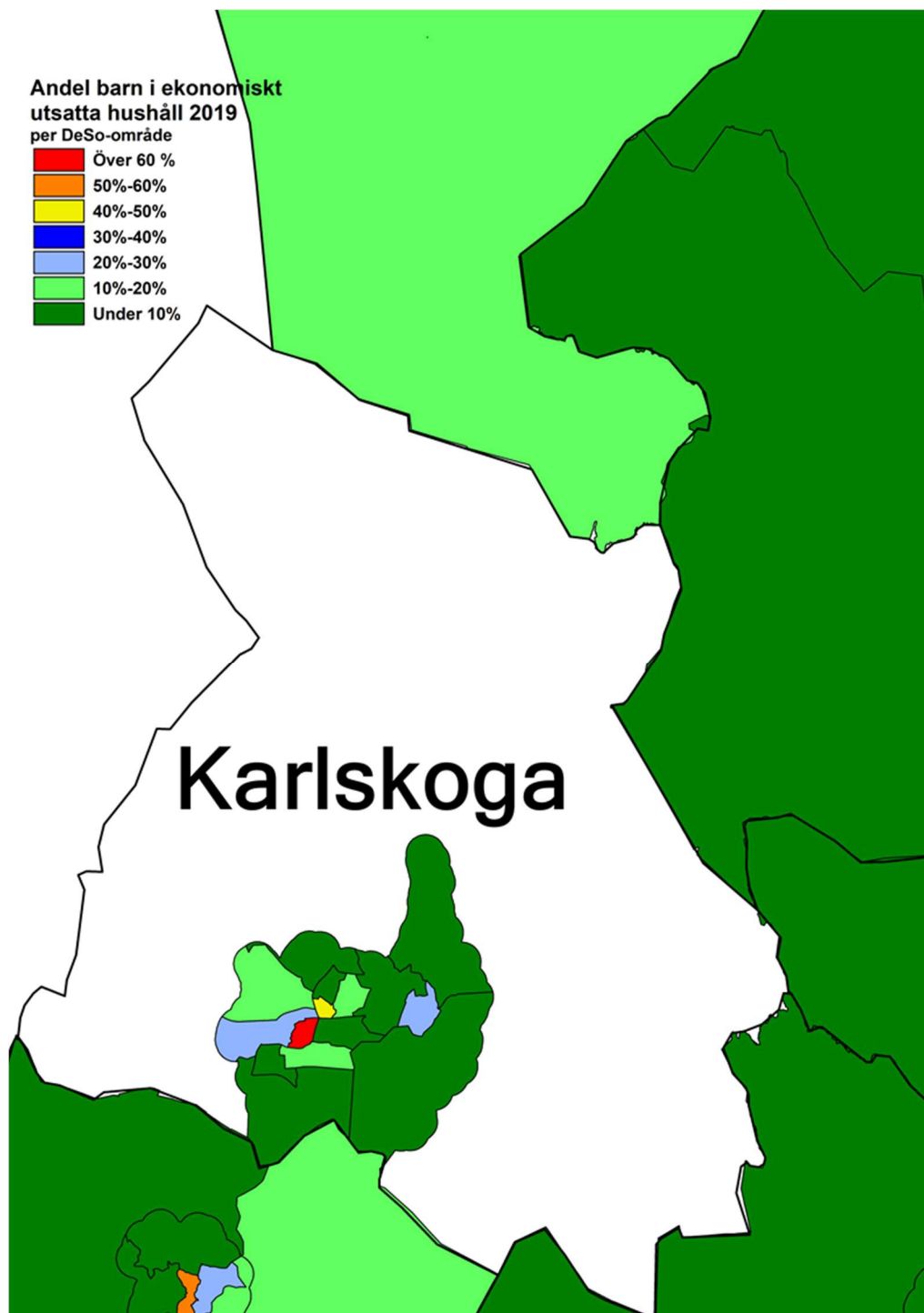
Bilaga 1: Kartor över kommuner i länet

Andel barn i ekonomiskt utsatta hushåll 2019
per DeSo-område

